

NOTAT

Til Stortingets næringskomité

21. april 2025

Meld. St. 16 (2024-2025) ***Industrien – konkurransekraft for en ny tid.***

Meld. St. 16 (2024–2025) *Industrien – konkurransekraft for en ny tid* er en god og helhetlig gjennomgang av utfordringene og mulighetene industrien står overfor i en situasjon med raske endringer i rammevilkår, spørsmål om markedsadgang og fremtiden til regelstyrt internasjonal handel.

Landbasert mat- og drikkeproduksjon er Norges største fastlandsindustri. Om lag 2.000 bedrifter sysselsetter rundt 40.000 årsverk i alle landets fylker, mange steder som den største arbeidsgiveren. Verdikjeden for mat og drikke en av få komplette innenlandske verdikjeder, tett knyttet til nasjonal jordbruksproduksjon og med en nøkkelrolle i beredskap og forsyningssikkerhet.

Beregninger fra Oslo Economics (2025) viser at mat- og drikkenæringen i 2022 omsatte for 208 milliarder kroner, mens den direkte verdiskapingen fra næringen utgjorde 38 milliarder kroner. Den indirekte verdiskapingen fra næringens kjøp av varer og tjenester i Norge var i 2022 på 99 milliarder kroner.

Næringen kjennetegnes både ved en rekke store nasjonale og internasjonale aktører, men også av et betydelig innslag av mindre regionalt og lokalt baserte bedrifter. Mesteparten av det som produseres selges i hjemmemarkedet. Det er samtidig en sterk internasjonal konkurranse, både fra grensehandel med mat- og drikkeprodukter og fra importerte produkter:

- Grensehandelen lå på 11 milliarder kroner i 2024. Grensehandelen har gjennom 2000-tallet utviklet seg fra å være et supplement for norske forbrukere til å være en hovedkonkurrent til den norske mat- og drikkeverdikjeden.
- Om lag 70 prosent av den samlede omsetningen i dagligvarehandelen i 2024 bestod av produkter med importkonkurranse og dermed internasjonal konkurranse.

Regjeringen fremhever i meldingen seks overordnede prioriteringer for industrien i Norge som NHO Mat og Drikke støtter. For den landbaserte mat- og drikkeproduksjonen mener vi disse prioriteringene må sees i sammenheng med følgende forutsetninger: Behovet for stabile rammevilkår, sammenhengen mellom jordbruket og bearbeidingsindustrien og forsyningssikkerhet i en urolig tid:

Stabile rammevilkår.

Selv om mat- og drikkenæringen primært produserer for hjemmemarkedet, opptrer den ikke i et vakuum i norsk økonomi. Næringen er direkte eller indirekte like avhengig av internasjonal handel som andre næringer. Internasjonal handel bidrar til økt produktivitet og styrket konkurransekraft i møte med økt internasjonal konkurranse i det norske markedet.

EØS-avtalen og det regelstyrte internasjonale handelssystemet i WTO er av grunnleggende betydning for næringens konkurransekraft. At norsk økonomi er integrert i EUs indre marked er en stabiliserende faktor i den globale økonomiske uroen verden har opplevd de siste 15-20 årene, med

klimakrisen, finanskrisen, Storbritannias uttreden av EU, pandemien, Russlands aggressive fremferd, geopolitisk uro og nå med økt konfliktnivå i internasjonal handel. Det er derfor viktig at Norge er tett knyttet til EUs arbeid med å følge opp Draghi- og Letta-rapportene om økonomisk vekst og konkurransekraft i det indre marked, samt Niinistö-rapporten om sikkerhet og beredskap i møte med klimatrusselen og geopolitiske spenninger.

EØS-avtalen traktatfester importvernet for jordbruksprodukter. Samtidig gir den mat- og drikkenæringen tilgang til spesialisering og produktivitetsvekst som skjer i internasjonale verdikjeder. Om lag 65 prosent av landbasert mat som importeres til Norge kommer fra EU-landene. Avtalen gir dermed forutsigbarhet for norsk råvareproduksjon og foredlingsindustri, samtidig som næringen kan importere viktige innsatsfaktorer fra EØS-området. Globale regler, som gir like handelsvilkår og rettssikkerhet for næringslivet og bedriftene, er spesielt viktig for et lite land som Norge.

Meldingen peker på at uro i internasjonale markeder, utfordringer med forsyningssikkerheten og ubalanser i energimarkedene har bidratt til høyere råvarepriser og produksjonskostnader for industri i Norge, inkludert mat- og drikkeproduksjon. NHO Mat og Drikke vil understreke at medlemsbedriftene gjennom de siste årene har rapport at uforutsigbare rammevilkår begrenser investeringsviljen i Norge. Denne uforutsigbarheten er ikke alene forårsaket av endringer i internasjonale rammevilkår, men også av politiske beslutninger i Norge. For en næring i internasjonal konkurranse er reguleringer som bare eller nesten utelukkende berører norske aktører, særlig uheldig.

Myndighetene må også være bevisst at både kostnadsøkninger som enten er forårsaket av uro i internasjonale markeder utenfor mat- og drikkenæringens kontroll eller av nasjonale eller europeiske reguleringer, før eller senere også vil kunne berøre forbrukerne.

Sammenhengen mellom jordbruket og bearbeidingsindustrien.

Industrien er en sentral del av verdikjeden for mat og drikke som bearbeider råvarene fra primærprodusentene, og står for en betydelig verdiøkende foredling av disse til ferdige produkter som selges til forbruker med dagligvarehandelen eller serveringsbransjen som mellomledd. Bearbeidingsindustrien er mangfoldig og består av flere ulike bransjer som på selvstendig grunnlag er store industrigrener.

Matproduksjonen i Norge er i stor grad basert på og er avhengig av norske råvarer. Industrien trenger en tilstrekkelig mengde råvarer til riktig kvalitet og konkurransedyktige priser for å kunne forsyne markedet og forbrukere med trygg mat og drikke som er produsert på en bærekraftig måte. Jordbruket er på sin side avhengig av matindustrien for å få avsetning av store deler av produksjonen. Stabilitet og forutberegnelighet i jordbruksproduksjonen er viktig for at mat- og drikkenæringen får tilgang til norske råvarer, av riktig kvalitet, og til konkurransedyktige priser.

Matproduksjonen i Norge er avhengig av import av blant annet råvarer, bearbeidede produkter, arbeidskraft, teknologi, produksjonsutstyr og arbeidskraft som Norge ikke har selv. Importerte innsatsfaktorer spiller en nøkkelrolle i å effektivisere produksjonen og bidrar til den høye bruken av norske råvarer. Parallell tilgang på både norske råvarer og importerte innsatsfaktorer, er begge vesentlige faktorer for en høy matproduksjon, forsyningssikkerhet og næringens konkurransekraft. Viktigheten av importerte innsatsfaktorer for å ha en høy matproduksjon, høy etterspørsel etter norske råvarer, og en konkurransedyktig mat- og drikkenæring burde kommet bedre frem i meldingen.

Forsyningssikkerhet i en urolig tid.

Mat- og drikkeprodusentene har en nøkkelrolle i forsyningssikkerheten ved å omdanne råvarer til ferdig foredlede matprodukter. Global økonomisk uro og sikkerhetspolitiske spenninger treffer også Norge. I den situasjonen har selvforsyningsgrad, økt nasjonal matproduksjon, forsyningssikkerhet og beredskap blitt viktige politiske spørsmål Norge, men også i resten av Europa. Den økte internasjonale uroen øker behovet for strategisk autonomi og tilgang på kritiske råvarer og innsatsfaktorer. Parallelt med økt fokus på selvforsyningsgrad og matvareberedskap, må mat- og drikkenæringen ha rammevilkår som bidrar til at næringen er konkurransedyktig i de kommersielle markedene og i møte med økt internasjonal konkurranse fra grensehandel og fra import.